

Deze opmerkingen leggen reeds met groote duidelijkheid getuigenis af van den geest, die uit het gansche artikel spreekt. Veel bewondering kan men er niet voor hebben. Blijkbaar is het de bedoeling van den schrijver de leden van de C.D.U. niet nader met den inhoud van het rapport te doen kennis maken, dan uit de opmerkingen, die hij zelf ten beste geeft. Immers, wie de dure acta koopt, zal zich bekocht gevoelen. Een ander begin was beter geweest, ook meer in overeenstemming met de behandeling, die de C.D.U. zelf wenscht!

Blijkens de jongste brochure der C.D.U., „Kent gij de C.D.U.?” wordt door denzelfden persoon, als de schrijver van dit artikel, deze gedachte voorgestaan: „Wie objectief en eerlijk zich een oordeel wil vormen over de C.D.U., die moet onze brochures lezen!” Zoo had de heer van Houten thans m.i. moeten schrijven: Wie objectief en eerlijk kennis wil nemen van het rapport inzake N.S.B. en C.D.U., die moet zich dit rapport aanschaffen voor den zeer goedkoop prijs van 15 cts. Want het rapport is apart verkrijgbaar; daarvoor behoeft men de dure acta niet te koopen!

Voorts wordt deze zinsnede uit het synodale rapport geciteerd: „Toch kan ook weer niet worden ontkend, dat althans in haar „beginselverklaring” geestelijk een ietwat andere toon wordt beluisterd, dan in die van de N.S.B.”. Daarover wordt deze beschouwing ten beste gegeven:

„De eerste zin is zoo onrechtvaardig tegenover ons, getuigt zoo van volslagen onkunde van het onderwerp, waarover men schrijft, dat we het schouderophalend voorbijgaan. Wie de C.D.U. zoo ongeveer gelijk stelt met de N.S.B., wie smalend het woord beginselverklaring tusschen haakjes zet, handelt minderwaardig en daar argumenteeren we niet tegen.”

Bij het lezen van dergelijke dingen wordt men toch wel wat verbaasd. De beginselverklaring wordt nergens in het synodale rapport tusschen haakjes gezet. Bedoeld zal echter zijn tusschen aanhalingsteekens. Maar wie durft beweren, dat dit „smalend” gebeurd is? Het is toch een heel gewone zaak, dat men, om op een bepaald woord de aandacht te vestigen, dit tusschen aanhalingsteekens „” plaatst. En als de heer van Houten aan het slot van zijn brochure, sprekende over de „kleine luyden”, deze woorden tusschen aanhalingsteekens zet, dan is dat toch zeker niet smalend bedoeld?

Als overigens — na het rapport der Synode — met de stukken aangetoond kan worden (zie vorige nummers van „De Reformatie”), dat de C.D.U. N.S.B.-methoden toepast, en wat haar oordeel over de taak der kerk betreft, eenzelfde gedachtenlijn volgt als de N.S.B., dan kan kwalijk aangenomen worden, dat de Synodale Commissie de C.D.U. groot onrecht aangedaan heeft!

Bij de bespreking van de beginselverklaring en haar vaagheid, die naar het oordeel der Synode deze organisatie noodzakelijk maakt tot een verzamelaars van vogels „geestelijk van allerlei pluimage” vraagt de schrijver: „Een concrete vraag aan de Synode: Zijn er geen vrijzinnigen lid van de A.-R. partij?” Hij noemt daarna enkele voorbeelden van personen, die naar de overtuiging van den schrijver lid van de A.-R. partij, zijn of waren, en... tevens vrijzinnig!

Dat is stemmingmakerij! Niets anders. Het behoeft aan een lid der Geref. Kerk toch niet meer duidelijk gemaakt te worden, dat de Gener. Synode geen vragen in krantenartikelen gaat beantwoorden, maar alleen, wat in den kerkelijken weg op de synodale tafel gedeponeerd wordt, in behandeling neemt! Het is diep te betreuren, dat op een dergelijke manier in het „Officieel Orgaan der Unie” actie gevoerd wordt tegen het besluit der Synode!

Zoo is er meer te noemen. Veel meer. Maar dit alles is wel voldoende om een indruk te geven van de wijze, waarop het synodale rapport in ontvangst genomen is.

In den aanhef van zijn artikel zegt de schrijver, dat het rapport omtrent de C.D.U. slechts ruim één pagina beslaat in de Acta. Ik geloof, dat deze zaak eenigszins anders moet worden gezien. Het rapport inzake de N.S.B. en de C.D.U. moet als één geheel genomen worden, en dan geldt voor de C.D.U. dus niet alleen die ééne bladzijde, maar dan is voor haar ook zeer behartigenswaardig bijv. het slot van het betoog betreffende de N.S.B. Wij lezen daar, dat de leden onzer kerken zich om des beginsels wil van deze beweging verre zullen houden. En verder: „Wat alles nog te meer klemmt, als we letten op de alle betamelijkheid te buiten gaande, ergelijke wijze, waarop deze beweging zich in geschriften en bij openbare samenkomsten uitlaat tegenover de overheid en de overheidspersonen en tegenover de christelijke leidlieden van ons volk”. De synodale commissie zal er geen bezwaar tegen hebben, dat door C.D.U.-ers in de plaats van „overheid en overheidspersonen” in den laatsten regel gelezen wordt: „Synode en synodale besluiten”.

H.-K.

H. M.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

„Christendom en Klassenstrijd.”

I.

Wederom heeft de pen van Berdjajew een merkwaardig werk voortgebracht. De geschriften van dezen denker vinden een steeds groeiend aan-

1) N. Berdjajew: „Christentum und Klassenkampf” (Vita Nova Verlag, Luzern, 1936).

tal lezers, op wie zijn boodschap van een „levend, sociaal Christendom”, dat „in de nooden der arbeidende klasse” voorzien zal, diepen indruk maakt. Zijn felle actie tegen den z.g. „burgerlijken geest” stimuleert menigeen tot deelname; zijn hartstochtelijke aansporing om dien „werker van ongerechtigheid” uit de samenleving te verdrijven, bezielt hen in den strijd.

Berdjajew eischt „sociale gerechtigheid” en predikt een „scheppende revolutie”; zijn hart verlangt naar de zuivering en de verheerlijking van den kosmos, en naar den ondergang der daarin wonende „demonische elementen”. Dat verlangen, zegt hij, woont in ieder echt-Russisch hart. Dat is in zekeren zin juist. De Rus van eertijds werd dikwijls door de zonde en de ellende van het menschen geslacht tot den dood toe gepijnigd; hij kende ook oogenblikken van zalige verrukking bij de visionaire aanschouwing en de innerlijke beleving van het „toekomstige rijk des vredes”. Deze spanning schonk aan de groote Russische auteurs — wie denkt hier niet aan Dostojewski? — een geweldig uitbeeldingsvermogen; het donker dezer wereld maalden zij met een overvloed van de meest afschuwelijke details; hun schildering van de verheerlijkte schepping bezit een weelde van hooge lichten.

Ook het wereldbeeld van Berdjajew kenmerkt zich door felle contrasten; een andere weergave van het tijd-ruimtelijk bestaan, doet, meent hij, der waarheid geweld aan, en is geheel onverenigbaar met het Christendom, dat „in de onthulling en de ontmaskering der allerlaagste zonden en de verschrikkelijkste gebreken van ons leven, geen vrees en geen enkel dralen kennen mag”.

Wie de tegenstellingen en de „daaruit voortkomende” tweespalt in deze wereld loochent, geeft zich naar Berdjajew oordeel, aan een bedriegelijk, onchristelijk, burgerlijk idealisme over. De gansche kosmos is volgens hem verdeeld, omdat de natuur zich uit haar eenheid met God afgezonderd heeft. Haar tegenwoordig wezen is gebrokenheid; zij stelt zich tegenover den Geest als de chaos tegenover de harmonische orde. „Heel het wereldleven draagt een immer voortdurend oorlog in zijn schoot”.

De erkenning van die scheuring vormt bij Berdjajew een voornaam stuk zijner geloofsbelijdenis. Daarom aanvaardt deze wijsgeer ten volle den klassenstrijd; hij noemt dien het „centrale feit der sociale existentie”. Het probleem van den klassenstrijd is voor hem het probleem der „religieuze wedergeboorte”; de ontkenning van dien „heftigsten verschijningsvorm van den kosmischen krijg”, beteekent z.i. een verraad aan het Christendom. Want de redding der „ontmenselijke samenleving”, de „terugkeer der menscheit op den weg, welke naar het Godsrijk voert”, de „bevrijding der zielen uit den greep der duisternis”, kortom: de herschepping van deze wereld wordt, zegt hij, door die negatie volkomen verhinderd.

In de wereldbeschouwing van den gnostischen denker past geen vrede, past geen verzoening in welke sfeer des levens ook, en zeker niet op sociaal terrein. Hij haat het geloof in de „natuurlijke harmonie der tellurische en kosmische krachten”, en meent dat het historische Christendom daarmee hevig geïnfecteerd is.

Berdjajew heeft zijn leer van den klassenstrijd niet uit de waarneming afgeleid; zij is evenmin het resultaat van een streng-wetenschappelijk denken. De aanvaarding van den klassenstrijd is bij hem een kwestie van beginsel. Hij verwijt aan de Christenheid, dat zij ziende blind is, en meent dat Marx een veel beter inzicht in de sociale werkelijkheid had. Berdjajew eert den man, die het „Communistische Manifest” de wereld inslingerde, als den ontdekker van die „belangrijke waarheid”, welke hij ook met hart en ziel toegedaan is. Wat de Russische mysticus „in het geloof postuleerde”, heeft Marx, zoo lezen we, in de realiteit gevonden. De profeet van het revolutionaire socialisme, meent Berdjajew, bezat een scherp gevoel voor de „irrationele, daemonische krachten, welke zich in de geschiedenis verwerklijken”, en heeft, daardoor geleid, een „principiële zijde van het historische proces, de sfeer der oeconomiek en der sociaal-economische conflicten opgehelderd”. Met zijn klare ontleding en beschrijving van het maatschappelijk leven, zoo wordt ons voorgehouden, bewees Marx aan de Christenheid, welke immers „niet kon en niet wilde zien”, een grooten dienst. De orthodoxe belijder van den klassenstrijd prijst den revolutionairen prediker daarvan, ... maar keert zich tenslotte van hem af.

Met Marx deelt hij de overtuiging, dat de klassenstrijd een geweldige rol in de historie gespeeld heeft; het marxistische schema bevredigt hem echter niet. De kritiek, welke de schrijver van „Christentum und Klassenkampf” op het marxisme richt, is zeker een bespreking en overdenking waard. Des te meer valt het te betreuren, dat Berdjajew door de wijze, waarop hij het probleem van den klassenstrijd stelt, door zijn gedeeltelijke erkenning van Marx en zijn onverantwoordelijke aanpassing aan de marxistische terminologie, door zijn afwijzende

houding tegenover het „huidige Christendom” en zijn aversie jegens de „burgerlijke klasse”, de verwarring op geestelijk en sociaal terrein doet toenemen.

Het sociale vraagstuk is voor den Christen van ontzaglijke beteekenis. De samenleving wordt door een reeks van belangentegenstellingen, ook, en zeker niet in de laatste plaats, tusschen werknemers onderling, uiteengereten; de vreeselijke politieke gevolgen daarvan leisteren een groot deel der wereld en bedreigen de rest.

In plaats van een ernstig zoeken naar den weg om uit den chaos te geraken, in plaats van een berouwvol vragen naar Gods wil, wordt alles in het werk gesteld om de tegenstellingen nog scherper te maken. Verschillende groepen jagen niet naar den vrede, maar naar den strijd, opdat zij de macht grijpen kunnen.²⁾ De fascist brandmerkt allen, die hem niet blindelings volgen willen, als marxist; de marxist hoort iedereen, die het waagt met hem van meening te verschillen, als fascist. Er is maar weinig voor noodig om uitgesloten en naar het kamp der „tegenstanders” verdreven te worden. Deze geestesgesteldheid, welke in het bijzonder het sociale leven verderft, voedt de Russische denker, wanneer hij ons het probleem van den klassenstrijd als een geloofsvraagstuk voorhoudt. Zijn uitwerking van dat probleem kan dat noodlottige effect niet verhinderen.

Berdjajew moge ook in de moderne arbeidersmassa den „burgerlijken geest” ontdekken, hij moge het „komende rijk van het socialisme als een rijk van de definitieve verburgerlijking der wereld, waarin de Geest vervolgd, het geweten geloofend, de ziel gemarteld en de mensch aan de slavernij en den dwangarbeid prijsgegeven wordt”, veroordeelen, zijn tegenstelling van „bourgeoisie” en arbeidersklasse prikkelt den strijdust en bevordert het geweld.

Want, en dat is het vreeselijke in zijn beschouwingen, hij wekt de menscheit op, om die „burgerlijke klasse” maar aan haar lot over te laten. Wij hebben, meent hij, niet de taak om den burgerlijken stand van zijn kwalen te genezen; alle inspanning in die richting acht hij totaal overbodige moeite. „Het is te laat om de burgerlijke klassen tot het brengen van offers op te roepen, hun „moraliteit is onherstelbaar aangetast”. Onze hoofdtak is, gaat hij voort, de „Durchgeistigung” van de arbeidersklasse, haar doordringing met den Geest. Het eenigste wat wij voor de andere klassen doen kunnen, is, hooren wij hem zeggen, aan de arbeiders het inzicht bij te brengen, dat „ook de man van adel en de burger menschelijk behandeld moeten worden!”

Zoo predikt Berdjajew den klassenstrijd. Zijn getuigenis dat „ieder mensch in zich de gestalte en het evenbeeld Gods draagt”, wordt daardoor zeker geheel krachteloos gemaakt.

Ondanks al deze bedenkingen meenen wij toch dat „Christentum und Klassenkampf” veel bevat, hetwelk een overdenking en bespreking waard is. Berdjajew worstelt met het probleem der zonde, zijn gansche filosofie — het is al eens eerder gezegd³⁾ — doorleeft een crisis; er is een duidelijke ontwikkeling ten goede merkbaar. Wanneer hij zegt, dat de „geestelijke verburgerlijking van den modernen mensch en de burgerlijke geest van het tegenwoordige leven, bij alle klassen der samenleving, bij de proletariërs zoowel bij de burgers, doorzien, onthuld en overwonnen moet worden”, wanneer hij besluit dat de „overwinning van de verburgerlijking der ziel niets anders is dan een vatten van den zin „van het lijden, in welks diepte het geheim van het Kruis ligt, dan mogen wij deze bewogen woorden zeker als een belijdenis van de individuele schuld des menschen tegenover God, verstaan. Maar met die bekentenis is zijn oordeel over den klassenstrijd onverenigbaar. Want zij houdt toch eigenlijk in dat de zonde in alle menschen woont, onverschillig tot welke „klassen” zij behooren. Zij houdt in dat de harten van alle menschen, burgers zoowel als arbeiders, boos zijn en geneigd tot het kwaad, en dat in allen dezelfde zondige begeerten leven.

Bij Marx, die het goed en het kwaad aan bepaalde sociale groepen bindt, heeft het roepen over den „burgerlijken geest” nog eenigen zin. Wanneer echter erkend wordt dat die „geest” elke klasse aantasten kan en aangetast heeft, is het gebruik van dergelijke uitdrukkingen, modewoorden van dezen tijd, tegelijk veroordeeld, hebben zij elken zin verloren.

We zagen echter, dat Berdjajew de Marxistische binding van „het goede en het kwade” toch niet geheel verwerpt. Zeker, hij verzet zich tegen de gedachte, dat het proletariaat de drager van het edele en het reine zou zijn. Maar uit zijn oordeel over de „verdorven moraliteit” van de burgerlijke

2) Men denke ook aan het tegenwoordige Frankrijk, waar de Marxistische arbeiders niemand naast zich dilden. Herhaaldelijk breken daar stakingen uit, omdat medearbeiders zich niet bij de „C. G. T.” aansluiten willen. Zoo het leed van deze menschen niet even groot zijn, als b.v. dat van wijlen Salengro, wiens tragisch lot, — overigens terecht — zooveel verontwaardiging wekte?

3) Zie „Reformatie” van 29 Nov. 1935.

klasse, L.
mogen c.
ontzett.
Zoo de
land”, in
tijden, we

We wi
aan de
strijders
Al.

HE

Elsch van
van Prof.

We ho
de voo
kerkord
grond v
Schrift

Dat ge
we nu
Tegen
riaal-syn
schriftu

Allere
D.w.z.
vergader

breedere
Testame
gebed ve
God het

naar we
richten,
convent
daad da

gadering
antwoor
dat als
noden is

zijn in
(Blz. 41)

Nu he
al door
bijeenco
ander le

gadering
Dit n.l.
de orde

ziet en
Hand. 12
daar die

hun ker
vies te
kerken
heidener

zending
tenen ui
na besni

tenen ui
die vraa
Men va

loch wa
kweslie
ook om

zalem e
niet het
waren, e

En men
apostolis
een zek
wer he

En dan
Den la

zalems
der chri
zoodanig

zag, ond
doen. E
opvattin
Brou
naar vo

lijk? Hij
aanduid
ekklesia

ristendom" en lasse", de verrein doet toe-

Christen van ig wordt door gen, ook, en sschen werke vreeselijke een groot deel

en naar den inplaats van il, wordt alles stellingen nog groepen jagen i strijd, opdat fascist brandvolgen willen, reen, die het erschillen, als idig om uitgegenstanders" lesgesteldheid, even verderft, r hij ons het een geloofs-g van dat prot verhandelen, rne arbeiders-ntdekken, hij socialisme als verburge-icest vervolgd, marteld en de ngarheid prijs- tegenstelling e prikkelt den

zijn beschou-om die „bur-over te laten, om den bur-genezen; alle j totaal over-de burgerlijke op te roepen, ar angelast", de „Durch-se, haar door-: wat wij voor s, hooren wij inzicht bij te en de burger-en!" ssenstrijd. Zijn ch de gestalte ordt daardoor

enen wij toch of" veel bevat, king waard is, m der zonde, ens eerder ge-en duidelijke Wanneer hij jking van den geest van het en der samen-ewel bij de rwonnen moet „overwinning iets anders is het lijden, in t Kruis ligt, den zeker als huld des men-ur met die be-assenstrijd on-igenlijk in dat, onverschillig j houdt in dat urgers zoowel tot het kwaad, egeerten leven, waad aan be-ft het roepen t eenigen zin, t die „geest" etast heeft, is kingen, mode-oordeeld, heb-

e Marxistische ade" toch niet zich tegen de rager van het it zijn oordeel de burgerlijke

e Frankrijk, waar ich dilden. Her-at medearbei-uten willen. Zou oot zijn, als b-y, ch lot, — overi-ekte?

klasse, blijkt duidelijk, dat hij aan deze het ver-mogen om de nieuwe wereld te bouwen, geheel ontzegt.

Zoo doolt deze denker dikwijls in „niemands-land", in het veld tusschen de oorlogvoerende par-tijen, welke hijzelf opgeroepen heeft.

We willen den volgende keer nagaan hoe hij aan de aantrekkingskracht van de marxistische strijders weerstand heeft kunnen bieden.

Al.

B. t. B.

HET BOEK VAN DE WEEK

Eisch van Gods Woord? Opmerkingen naar aanleiding van Prof. Dr A. M. Brouwer, De Kerkorganisatie der eerste eeuw en wij.

III.

We hebben Dr Brouwer hooren zeggen, dat de voorstelling van de presbyteriaal-synodale kerkorde als „eisch van Gods Woord" alleen op grond van een onverdedigbare uitlegging der H. Schrift is vol te houden.

Dat gewichtige woord „onverdedigbaar" willen we nu nader toetsen nog.

Tegen beide termen van het begrip „presbyteriaal-synodale kerkinrichting" meent Brouwer schriftuurlijke bezwaren te kunnen inbrengen.

Allereerst tegen de synodale inrichting.

D.w.z. voor wat wij gewoonlijk onze meerdere vergaderingen noemen, en wat Brouwer als bredere vergaderingen betitelt is in het Nieuwe Testament geen grond. In ons oude formulier-gebed voor deze vergaderingen noemen wij voor God het voorbeeld der apostolische kerken, waar-naar we ons, alzoo vergaderend, dan zeggen te richten, en we denken dan aan het z.g.n. apostel-convent van Hand. 15. Op de vraag, of wij inderdaad daar het prototype van een classicale vergadering, of wil men van een synode mogen zien, antwoordt Brouwer, dat het hem voorkomt, dat als wij geen classicale vergaderingen of synoden kenden, het bij niemand zou opgekomen zijn in Hand. 15 iets van dien aard te vinden. (Blz. 41).

Nu hebben wij altijd wel geweten, dat alleen al door de aanwezigheid der apostelen op deze bijeenkomst, de vergadering van Hand. 15 een ander karakter droeg dan onze meerdere vergaderingen. Maar wat in geding is, is iets anders. Dit n.l., of men daar werkelijk vergadert en de aan de orde gestelde zaken gezamenlijk onder de oogen ziet en bespreekt. Er is meer dan één kerk in Hand. 15. Behalve de broeders van Jeruzalem zijn daar die van Antiochië. Deze laatste zijn door hun kerk afgevaardigd, om in Jeruzalem het advies te vragen over een kwestie, die meerdere kerken raakte; die het zendingswerk onder de heidenen aanging. Antiochië had in de heiden-zending een centrale plaats. De vraag, of de christenen uit de heidenen alleen konden zalig worden na besnijdenis, ging alle kerken aan, waar christenen uit de heidenen waren, maar vooral ging die vraag een zendingscentrum als Antiochië aan. Men vaardigt af naar Jeruzalem. Vannit Judea toch waren lieden in Antiochië gekomen, die de kwestie daar gesteld hadden. Daarom alleen al, ook om het verband, dat vanouds tusschen Jeruzalem en Antiochië bestond (Hand. 11:20 vlg.), niet het minst omdat de apostelen te Jeruzalem waren, ging men vanuit Antiochië naar Jeruzalem. En men gaat in vrijheid. Er is erkenning van het apostolisch gezag. Er is echter geen erkenning van een zeker moedergemeente-gezag, zooals Brouwer het stelt.

En dat is voor hem het belangrijke punt.

Den laatste tijd is er over de vraag, of Jeruzalems gemeente inderdaad de moedergemeente der christenheid is met een afzonderlijk gezag als zoodanig, e.q. met een streven naar zulk een gezag, onder de Nieuwtestamentici nog al wat te doen. Er is zeker nog geen algemeen gangbare opvatting, geen communis opinio over dit punt.

Brouwer heeft argumenten voor zijn gevoelen naar voren gebracht, zeker. Maar zijn ze deugdelijk? Hij doet het voorkomen, alsof alleen reeds de aanduiding van de gemeente van Jeruzalem als ekklesia (kerk), in het enkelvoud, deze gemeente als het Godsvolk, het geroepen volk, de kerk in zeer bijzonderen zin, zou onderscheiden van de andere kerken, vooral dan die van christenen uit de heidenen, die dan zouden worden aangeduid als ekklesiai (kerken), in het meervoud.

We willen tegenover deze bewering niets doen, dan er naast plaatsen het gevoelen van de twee woordenboeken op het Nieuwe Testament, die in ons land het meest bekend zijn en gebruikt worden. Van het ééne is voor enkele weken de derde druk verschenen, dien wij hier gebruiken; van het andere is van den eersten druk nog slechts een gedeelte, ruim twee deelen omvattende, verschenen.

Het eerste, dat van Bauer, maakt absoluut niet het onderscheid tusschen enkelvoudig en meervoudig gebruik van het woord ekklesia (kerk). Bij

de omschrijving van de beteekenis: de gemeente, als samenvatting van de christenen, die op een plaats wonen, haalt het als voorbeeld aan de gemeente van Jeruzalem, van Kenchrea, van Korinthe, van Thessalonica, en het spreken in de Schrift over de gemeenten in Judea, Galatië, Azië, Macedonië. Geen syllabe over een beteekenisvol onderscheid tusschen het enkel- en meervoudig gebruik van het woord. (bl. 390).

Het woordenboek van Bauer is beknopt in zijn opzet. Veel uitvoeriger spreekt K. L. Schmidt over het woord ekklesia in het woordenboek van Kittel. Hij zegt ter zake iets, dat vierkant tegenover Brouwers bewering staat. Dit o.a. als hij het spraakgebruik van het boek Handelingen bespreekt: „Van beteekenis is, dat de christelijke gemeente uit de Joden, b.v. in Jeruzalem, en de christelijke gemeente uit de heidenen, b.v. in het syrische Antiochië, op dezelfde wijze worden aangeduid." (III, 506). Even eerder schrijft K. L. Schmidt met zooveel woorden: „Het moet verder onderlijnd worden, dat enkelvoud en meervoud promiscue (d.i. door elkaar) gebruikt worden", en hij liet die woorden gespatieerd drukken. En op de volgende bladzij zegt hij van het spraakgebruik van Paulus, dat het daarmee evenzoo staat.

Nu is daarmee de kwestie „metropolis — ondergeschikte gemeenten" niet uitgemaakt. Over die kwestie ware een boek te schrijven, zooals er ook boeken over geschreven zijn.

Maar Brouwer heeft het doen voorkomen, alsof het felt, het voor hem, maar lang niet voor ieder vaststaand feit, dat Jeruzalem in Hand. 15 in kwaliteit van gezaghebbende moederkerk optreedt, de doodsteek geeft aan de opvatting, dat in Hand. 15 van overleg van gelijkwaardige kerken sprake is. Als gezegd, dit feit staat niet vast.

Zeker is een andere exegese van Hand. 15 dan Brouwer geeft verdedigbaar. Om meer te bewijzen gaat het ons op 't oogenblik niet.

Alleen nog een opmerking in dit verband. Het viel me op, dat Brouwer vindt, dat het gebeuren in Hand. 15 in niets lijkt op een classicale vergadering of een synode, o.m. ook om deze reden, dat de afstand daartegen pleit. In rechte lijn is Antiochië 400 km. verwijderd van Jeruzalem. Men stelle zich voor, dat men met de antieke verkeersmiddelen van Utrecht naar Bazel ging voor een classicale vergadering of synode. (blz. 42). Toen dacht ik aan de situatie van de Gereformeerde kerken in Ned. Indië. Een kerk als die van Medan in het Noorden van Sumatra vaardigt jaarlijks af ter vergadering van de classis Batavia op Java. En wat die antieke verkeersmiddelen betreft, Brouwer schrijft een boekje voor de groote massa der belangstellenden; doch deze weet niet, hoe perfect de verkeersmiddelen in die periode waren. Zodoende wekken zijn woorden een verkeerde voorstelling. Het Romeinse Rijk had schitterende verbindingswegen. Sommige waren zoo recht als een lineaal. Antiochië was een groot verkeerscentrum. Ook de zeevaart werd 's zomers druk beoefend. Bekend is de grafsteen van den koopman Flavius Zeuxis uit Hierapolis in Frygië, die tijdens zijn leven 72 reizen maakte van Klein Azië naar Rome.

Op deze wijze kunnen we natuurlijk niet heel Brouwers boek behandelen. Dat zou uitdijen tot een omvang als van zijn werk. We wilden maar doen zien, dat Brouwers schriftuurlijke bezwaren tegen de meerdere vergaderingen in de kerkorde voor tegenspraak vatbaar zijn.

* * *

Niet anders staat het met zijn bezwaren tegen den term presbyteriaal.

Dan richt hij zich vooral tegen het drietal ambten: dienaar des Woords, ouderling en diaken.

Het diakenambt komt er bij zijn toetsing aan de gegevens van het Nieuwe Testament nog het best af, en daarom beginnen we daarmee.

Al is het volgens Brouwer niet in Jeruzalem als afzonderlijk ambt ontstaan, reeds vroeg wordt van diakenen melding gemaakt. Maar al worden nu in Filippi, zoowel als in de brieven aan Timotheus en Titus opzieners en diakenen afzonderlijk genoemd, Brouwer stelt het voor alsof aanvankelijk tusschen den arbeid der afzonderlijk betitelden niet zooveel verschil was. Zij waren beiden „oudsten". Ook de diakenen behoorden tot de „oudsten" of, zooals in onze statenvertaling staat, tot de ouderlingen. „Wij zouden dus kunnen zeggen: alle opzieners zijn oudsten; niet alle oudsten zijn opzieners. Oudsten kunnen namelijk ook diakenen zijn." (bl. 65).

Deze zienswijze berust voorerst wel op de gedachte, dat „oudste" en opziener niet twee verschillende namen voor één ambt zijn; een gedachte, waarop we nader terug moeten komen bij de behandeling van het opzienersambt. Maar ze wordt toch ook wel mede veroorzaakt door de opvatting van Brouwer, dat de zeven mannen van Hand. 6, die men in de kerkelijke traditie van oudsher voor de eerste diakenen gehouden heeft, dezelfde zijn als de oudsten of ouderlingen van de gemeente te Jeruzalem, die we later af en toe in het boek Handelingen tegen komen.

Nu wordt Brouwers opvatting over Hand. 6 door zeer velen gedeeld. We wezen er reeds op,

dat ook volgens sommige Gereformeerden de uitdrukking van ons bevestigingsformulier, dat we daar van den oorsprong en de instelling van het diakenambt kunnen lezen, te ver gaat. Zoo ver Brouwer gaat, die zegt: „er zijn: „sterke argumenten, om hier niet aan diakenen in den zin van armverzorgers te denken" (bl. 36) gaat echter lang niet iedereen.

In het genoemde woordenboek van Kittel schreef Beyer een artikel over het diakenambt (II, 84, 90). Hij is ook geneigd aan iets anders te denken, dan aan de verdeeling van ondersteuning aan bijzonder noodlijdenden. De oorsprong van het diakenambt ziet hij in Hand. 6 niet. Maar het is mogelijk, zoo zegt hij met zijn van de onze ver afwijkende Schriftopvatting, dat de schrijver van Handelingen zijn bron, die sprak van de toevoeging van de „zeven" aan de „twaalve" niet goed begrepen heeft, en in zijn voorstelling van het verhaal zich heeft laten beïnvloeden door de latere kerkelijke practijk van het diakenambt. Zoodat Hand. 6 voor dit ambt de beteekenis heeft van een indirect gegeven. (mittenbare Quelle).

Veel verder van Brouwer af staat het andere woordenboek, dat van Bauer. Brouwer zegt, dat het woord diakonia van de weduwen gebruikt een veel wijdere beteekenis heeft hier dan in ons „bedienen van het diakenambt" ligt. Hij betoogt dit door te verwijzen naar vs 4, waar diakonia bediening des Woords beteekent. (bl. 36). Maar Bauer zegt van dat woord, dat het in Hand. 6:1 — de plaats waar het om gaat — wil zeggen: ondersteuning, met name door aalmoezen en hulpbetoon.

Alweer, daar is de kwestie niet mee uitgemaakt. Het vraagstuk is niet zoo gemakkelijk. Toch zijn we geneigd, Bauer bij te vallen, omdat het andere gevoelen de onderscheidingen wat erg subtiel doet worden. We kunnen toch niet voor elke plaats, waar het moeilijke woord diakonia voorkomt, weer een andere nuance van beteekenis aannemen.

* * *

Zoo zagen we dusver, dat Brouwers critiek niet onomstootelijk is.

Daar was het ons om te doen. Tegenover zijn krasse uitspraak, dat de traditioneele opvatting met onverdedigbare exegese werkt, wilden we stellen, dat zijn exegese heusch niet de eenig mogelijke is, en dat er voor de traditioneele opvatting menigmaal een lans gebroken wordt nog heden ten dage in de exegese van geleerden, die waarlijk niet de Schriftopvatting der Gereformeerden hebben.

Dat laatste accentueeren we nog even. We hebben geen Gereformeerde literatuur aangehaald. Dat ware zeer wel mogelijk geweest. Opzettelijk lieten we het na. Opdat het goed zou vaststaan, dat Brouwers exegese, op welk standpunt men zich overigens ook stelt, niet dwingend is.

Dit verzwakt natuurlijk de kracht van zijn heele betoog.

W.

R. S.

MUZIKALE KRONIEK

Het Boek der Psalmen.

VII.

Een slotwoord op Ds Haspers' „Dank aan het slot" en op zijn „Bijlage".

Ook ik ben, evenals Ds Hasper in „De Reformatie" van 5 Maart 1937, zéér erkentelijk voor het feit, dat Prof. Schilder juist mij de gelegenheid gaf, over de muzikale waarde van Ds H.'s Psalmnoten te handelen.

Eenzoo, dat Ds H. in vriendschap aan mij denkt en mij den „rechtschapen woordvoerder" acht van vele anderen die het niet zoo kunnen zeggen als ze wel zouden willen, ja zelfs dat het hem een zeer welkome gedachte is geweest voor „het geslacht, dat welhaast zal zijn weggestorven, nog eens zulk een bekwamen woordvoerder te hebben kunnen laten optreden."

Echter verder dan deze vriendelijk-gezegde en waarlijk ook naar ik geen oogenblik aarzel aan te nemen, goed-bedoelde betuigingen wil ik niet gaan, door er nog een stuk of wat contra-complimenten aan Ds H.'s adres aan toe te voegen.

En wel hierom: omdat zijn houding, of meer nog, omdat zijn woorden in „Een woord van dank aan het slot" mij noodzaken zoo niet een onvriendelijke, dan toch een méér gereserveerde houding aan te nemen dan hem waarschijnlijk lief zal zijn, en mij niet minder.

Want het is allesbehalve juist, waar het hier enkel en alleen gaat over zijn „Het Boek der Psalmen" om te beginnen met te schrijven:

„Ieder weet toch, dat de gedachten van den heer „Jan Zwart in een geheel andere richting gaan". Zulks is niet waar!

Niemand kon weten of wist, vóór ik aan zijn Psalmwerkingen begin Februari hier in „De Reformatie" begon, welke richting mijn gedachten zouden uitgaan.